

KRŠĆANSTVO

Christopher Partridge

Kršćani su sljedbenici Isusa Krista, Židova rođena u Palestini u vrijeme vladavine rimskog cara Augusta (27. pr. Kr.–14. god.). Svi oblici kršćanstva, na ovaj ili onaj način, pozivaju se na autoritet Isusa Krista. Glavnina onog što se o Isusu zna, nalazi se u evanđeljima (Matejevo, Markovo, Lukino i Ivanovo), prve četiri knjige Novoga zavjeta. Ona su u kršćanskim svetim spisima središnja (Biblija), kao autoritet ih prihvaćaju sve kršćanske tradicije. Biblija se sastoji od dva dijela; Stari zavjet (ili Hebrejska Biblija / židovski spisi) i Novi zavjet. Stari zavjet je pisan na hebrejskome jeziku, a Novi na grčkome. Rimokatolička crkva također prihvaća vjerodostojnost brojnih drugih spisa pod zajedničkim nazivom – apokrifi.

Središte evanđelja i poruka Novog zavjeta u cjelini, Isusova je smrt i uskrsnuće, kroz koje je, vjeruje se, Bog odlučio spasiti svijet; 'Da, Bog je tako ljubio svijet da je dao svog jednorodnog Sina da ne pogine ni jedan koji u nj vjeruje, već da ima život vječni. Jer Bog nije poslao svog Sina na svijet da sudi svijet, nego da se svijet spasi po njemu' (Iv 3,16–17). Za mnoge kršćane Stari zavjet upućuje na 'pojavu Krista', a Novi zavjet se osvrće na njega. Od prvih poglavlja knjige Postanka, koja govori o stvaranju, značaju čovječanstva i pojavi grijeha u svijetu, pa do zadnje biblijske knjige, knjige Otkrivenja koja je pogled u budućnost, u vrhunac povijesti čovječanstva i konačne Božje pobjede nad grijehom i silama zla, kršćani razmišljaju u granicama 'povijesti spasenja'. Isus je središte te povijesti spasenja i ključ njezina izražavanja.

Za kršćane, spasenje je uvijek vezano uz život, smrt i uskrsnuće Isusa Krista. Iako sve

veći broj modernih teologa tumači shvaćanje spasenja kao uzor ili jednostrano – Krist spasenjem iskazuje nešto o Božjoj prirodi ili ljudima pruža uzoran primjer koji treba slijediti – tradicionalno Krist je učinio više a ne samo objavio se ljudima. Na križu, on zapravo nešto čini za čovječanstvo, nešto bez čega spasenje ne bi bilo moguće. Drugim riječima, na neki način, Krist djeluje kao 'nadmjestak' za griješne i smrtno ljude. Kao Bog, on čini nešto što mi ne možemo: suočio se s grijehom i smrću, nadvladao ih i izašao na drugu stranu. Stoga, uskrsnuće govori o spasenju: svjedoči da je s grijehom i zlom koji odvajaju čovječanstvo od Boga došlo do konačnog obračuna i obećava vječni život. Smrt – 'odlučni neprijatelj' – je svladana. U Kristu, sad je moguć novi oblik života.

Za ranokršćane Isusovo uskrsnuće također ukazuje na to da je Božja uprava uspostavljena na zemlji. Zbog toga, Novim zavjetom, čak i u suočavanju sa smrću, dominira tema nade. 'Kao rezultat uskrsnuća, desilo se nešto novo i odsudno u povijesti čovječanstva, nešto što podrazumijeva 'kraj vremena'. Posve jednostavno, za ranokršćane, uskrsnuće uvodi u posljednje dane. Oko tog se vjerovanja okupilo nekoliko drugih važnih učenja od kojih su neka središte teologija apokaliptičkih novih religija (vidi *apokaliptičizam i milenarizam). Ta se učenja ukratko mogu izraziti na sljedeći način:

■ Isus Krist će se ponovno vratiti u moći i slavi i donijeti kraj povijesti kakvu danas znamo (često se o tome govori kao o 'drugom dolasku'): 'Jer će sam Gospodin sa zapovjedničkim zovom, s glasom arkandela i sa zvukom trube Božje sići s neba, i najprije će uskrsnuti umrli u Kristu. Zatim ćemo mi

živi, mi preostali, biti skupa s njima odneseni u zrak na oblacima u susret Gospodinu. I tako ćemo zauvijek biti s Gospodinom' (1 Sol 4, 16–17).

■ Ti stihovi ne ukazuju samo na veličinu i značaj Isusova udjela, nego su i temelj vjernikove nade u budućnost, u to da će i on imati udjela u uskrsnuću. Kao što je Isus uskrsnuo, tako će i vjernici doživjeti uskrsnuće: 'Ali sad, Krist je uskrsnuo od mrtvih. On je prvenac umrlih. Budući da je po čovjeku došla smrt, po Čovjeku dolazi i uskrsnuće mrtvih. Jer kao što u Adamu svi umiru, tako će u Kristu svi oživjeti. Svaki u svom redu: prvenac Krist, potom, u vrijeme njegova dolaska, Kristovi pripadnici. Zatim će doći svršetak, kada preda – pošto uništi svako poglavarstvo, svaku vlast i silu – kraljevstvo Bogu i Ocu' (1 Kor 15, 20–24).

■ Ti stihovi spominju daljnje složeno područje kršćanskog vjerovanja o kraju vremena, vjerovanje, koje se često pojavljuje u novoreligijskoj misli, pod nazivom 'kraljevstvo Božje'. Mnogo se raspravljalo o tome je li kraljevstvo Božje bilo u potpunosti ostvareno dolaskom Isusa ili je Božja vladavina počela utjecati na povijest, ali čeka potpuno ostvarenje, ili je buduća odluka ta koja će apokaliptički prekinuti povijest čovječanstva. Ali, kakvo god tumačenje bilo, kraljevstvo Božje je središte kršćanske teologije.

Imajući navedeno na umu ne iznenađuje što je prvim kršćanima Isusovo uskrsnuće potvrđivalo i njegov status Mesije, izbavitelja obećanog Izraelu mnogo godina prije. Zaista, izraz 'Krist' je naziv koji Isusa opisuje kao 'Pomazanika' ili 'Mesiju'.

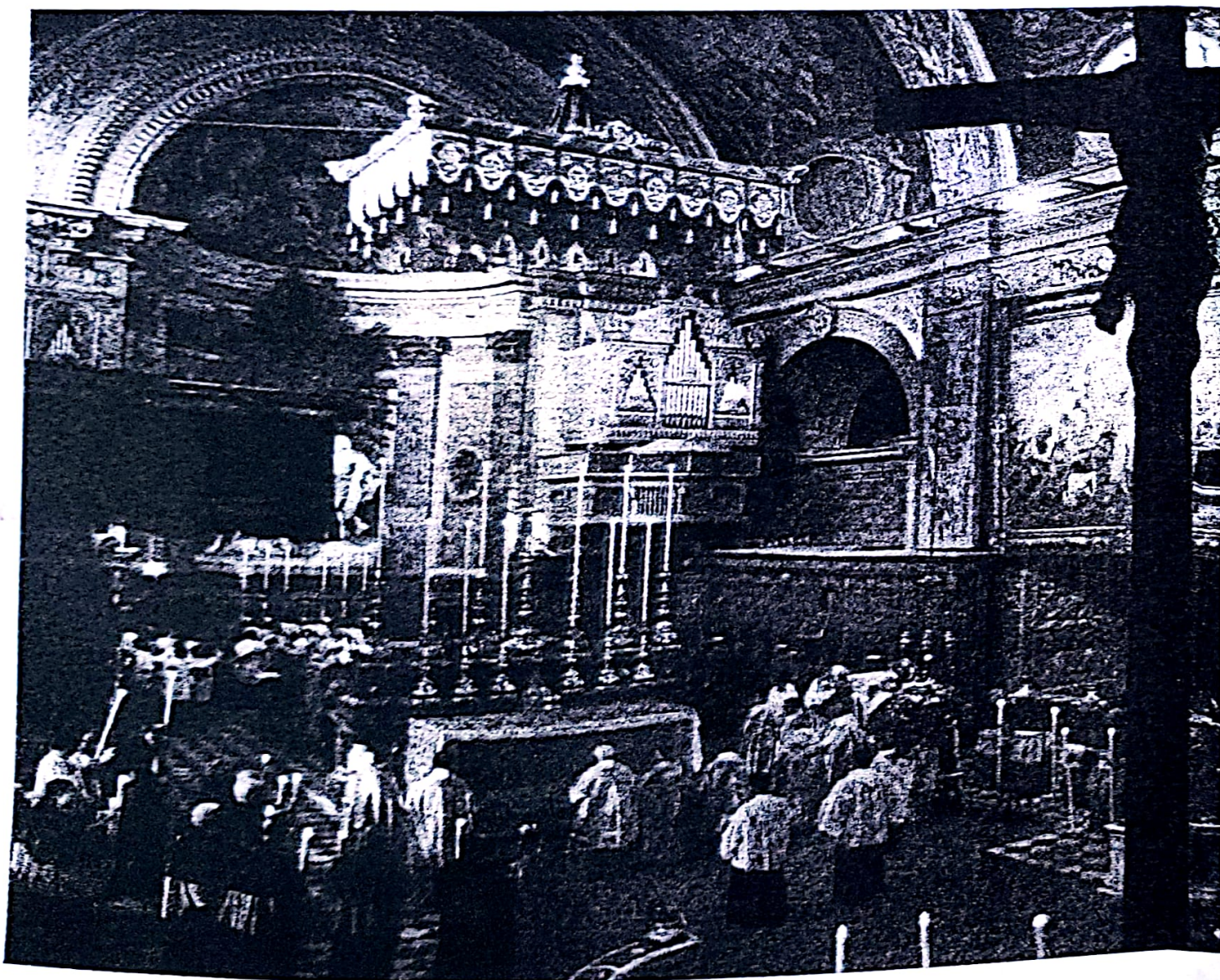
Uspon i širenje kršćanstva

Prvih pet stoljeća kršćanske crkve doba je mnogih rasprava, nesuglasica i 'hereza'. Kao posljedica toga, crkveni koncil (sabor biskupa) formulira vjerovanja ili vjerske postavke koje objašnjavaju mjerila pravovjernosti. (Hereza često prethodi pravovjernosti/ortodoksiji, i time potiče crkvu da iskaže što smatra ispravnom vjerom.) Primjerice, koncil u Niceji 325. god., Nicejsko vjerovanje napominje da je samo jedan Bog (monoteizam) i tog Boga treba shvatiti kao Trojstvo: Otac, Sin (Isus Krist) i Duh Sveti (upravlja i crkvom i svakim kršćanom ponaosob). Međutim, Oca, Sina i Duha ne smije se shvaćati kao tri načina ili manifestacije Božje (modalizam), niti kao tri odvojena božanstva (triteizam), već kao tri osobe (grč. *hypostases*) koje dijele jednu božansku supstanciju (*homousios*, *homousija*) i svaka je potpuni Bog. Stoga, Boga je ispravno shvaćati kao Tro-jedinstvo. To je, naravno, potaknulo nova pitanja. Primjerice, ako je Isus božanstvo – 'iste biti' (*homousija*) s Ocem' – znači li to da on nije posve čovjek? Možda se samo čini posve ljudskim (doketizam). Na Kalcedonskom koncilu 451. god. je naglašeno da on nije neko čudno hibridno biće ili biće s podvojenom ličnošću. Isusa treba shvatiti kao onog koji u jednoj ujedinjenoj osobi posjeduje dvije 'naravi', posve ljudsku, ali i posve božansku narav.

U početku židovska sekta, kršćanstvo se prvo organiziralo u Jeruzalemu. Međutim, iako prvo dominiralo kao židovsko kršćanstvo, u 20 godina se proširilo u nežidovski svijet, ubrzo se šireći na zapad, u Europu i Afriku, i istok, u Aziju. U prvo vrijeme se širenje kršćanstva odvijalo u jedinstvenom Rimskom carstvu, ali su određene političke promjene u carstvu ostavile trajne posljedice i na crkvu. Tako velikim carstvom bilo je teško upravljati i car Dioklecijan ga je na kraju 3. st. podijelio na dva. U istočnoj

polovici (Grčka, Mala Azija, Palestina i Egipat) prevladavao je grčki jezik. U zapadnoj polovici (sjeverna Afrika, Britanija, Galicija, Španjolska i Italija) govorilo se latinski. Ta je podjela imala nesagledive kulturne i religijske posljedice. Na zapadu je kršćanstvo preobratiло 'barbarske' osvajače i preživjelo pad Zapadnog carstva 476. god. Na istoku se carstvo održalo kao kršćanska država Bizant

sve do 1453. kad su ga osmanlijska osvajanja razorila. Iako se grčki istok i latinski zapad počeo razdvajati stoljećima ranije, u 11. st. su se Istočna i Zapadna crkva i formalno odvojile i postale zasebne tradicije s različitom teologijom i liturgijom. Razlikovale su se i po svom shvaćanju crkvene hijerarhije i odnosu crkve i države (pravoslavlje se više poistovjećuje s državom nego Zapadna crkva).

Reformacija

Sve glavne grane kršćanstva priznaju konačni autoritet Biblije i jedinstvene su u svojim osnovnim vjerovanjima. Međutim, više je ogranaka kršćanske crkve, svaka sa svojim zasebnim tumačenjima i praksom. Glavne kršćanske grupacije su: rimokatolička, pravoslavna i protestantska.

Na zapadu, rimsko kršćanstvo pridaje veliku moć rimskom biskupu, papi. Taj je

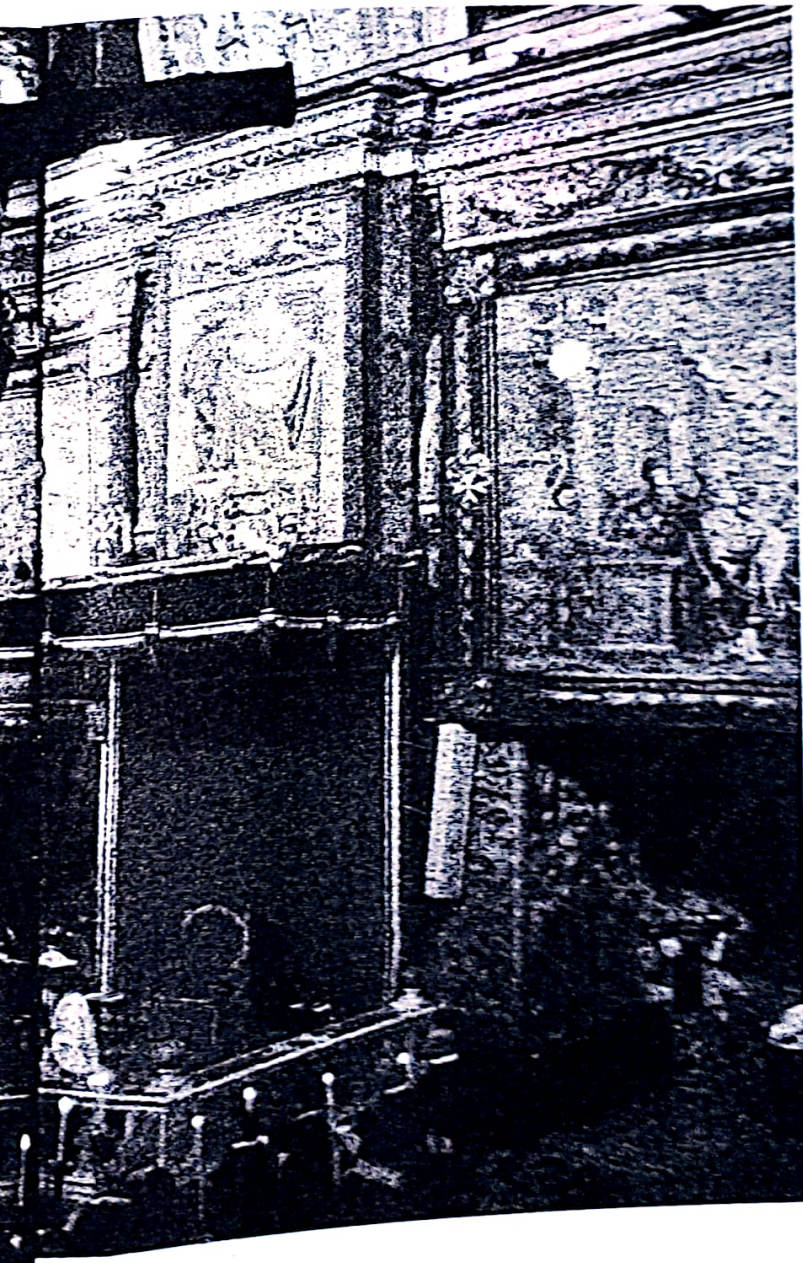
autoritet i autoritet crkve i svećenstva, u 16. st. dovela u pitanje reformacija i Zapadna crkva se opet podijelila na dvije. Rođen je protestantizam. Nekoliko je ključnih pojava i u velikoj mjeri su rezultat teološkog djelovanja Martina Luthera (1483–1546) i Jeana Calvina (1509–64).

■ Biblija je proglašena jedinim autoritetom crkvenog učenja. Izrazom *sola scriptura* (samo Sveto pismo) izražava se osnovno zanimanje reformista. Naravno, takvo što je imalo i određene posljedice, od kojih su najznačajnije bile novi naglasak na nauk i propovijedanje Biblije i kao posljedica toga na pisanje biblijskih komentara i odbijanje ili umanjivanje bilo kojeg vjerovanja koje se nije pokazalo utemeljenim na Bibliji.

■ Bilo je i upornih tvrdnji da je spasenje isključivo rezultat milosti Božje kroz osobnu vjeru u Krista. Sažet u sloganu *sola fide* (samo vjera), taj nauk ističe nesposobnost čovječanstva da ista doprinese njihovoj spoznaji Boga ili njihovom spasenju. To je povezano s naukom o izboru, koji tvrdi da Bog u svojoj ljubavi milostivo odabire ljude koje će spasiti bez obzira na bilo koje od dobrih djela koje su možda učinili. Odabrani su spašeni, ne zbog svojih zasluga, nego samo zbog Kristova djela. Osim toga, činjenica da vjernik posjeduje vjeru, također se pripisuje milosti Božjoj i ona, kao takva, pruža neku sigurnost da je osoba zaista jedna od odabranih.

■ Iako su rasprave u vezi sakramenata (npr. pričest/euharistija i krštenje) složene i iako različite reformacijske stranke imaju zasebno shvaćanje njihove prirode i svrhe,

Misno služe u rimokatoličkoj crkvi u kojoj sakramenti imaju središnje mjesto u duhovnom životu.

općenito govoreći, to je otklon od shvaćanja sakramenata rimskog kršćanstva prema stavljanju u središte svećenstva i riječi propovijedi. Osim toga, reformisti na sakramente gledaju kao na vidljive podsjetnike Božjih obećanja, koje Bog s ljubavlju pruža za jačanje vjere, a ne kao puteve milosti i spasenja.

■ Možemo biti odriješeni jedino kroz vjeru, crkvu ne treba shvaćati kao posrednika između Boga i čovječanstva. Crkva, što se Luthera tiče, nije prvenstveno tu zbog svećenstva, nego zbog propovijedanja evanđelja. Crkva je zajednica vjernika u kojoj se propovijeda evanđelje. Ako se istinsko evanđelje odrješenja samom vjerom ne propovijeda ljudima, onda nema crkve. Iako su Calvin i kasniji reformisti razvili to shvaćanje u mnogo sustavniju teologiju crkve, u osnovi se slažu da je oznaka istinske crkve vjerno propovijedanje evanđelja i ispravno dijeljenje sakramenata. Te teološke i političke pojave dovele su do formiranja 'protestantskog kršćanstva', koje je sebe često doživljavalo suprotnim rimokatoličkom kršćanstvu.

U vrijeme reformacije protestantizam se podijelio na dva osnovna dijela, luteranstvo (sljedbenici Martina Luthera) i reformirane (kalvinisti, sljedbenici Jeana Calvina). Ali ubrzo se pojavilo i treće krilo 'radikalnih reformista': anabaptisti (ponovno kršteni). Ime je bio nadimak nizu sekti (16. st.), koje ne krste djecu, nego odrasle vjernike kao znak pripadnosti crkvi. Razlikuju se i po naglašavanju novog rođenja i sljedbeništva u moći Duha Svetog, po osnivanju vjerničkih crkava oslobođenih kontrole države, zajedničkom udjelu u gospodarstvu i svojoj viziji obnove novozavjetnoga kršćanstva. Reformisti su ih smatrali revolucionarima, a često i hereticima i u

Europi su ih progonili. Međutim, kako su patnju smatrali znakom istinske crkve, to je služilo jačanju njihove predanosti.

Od doba reformacije su nastale brojne 'sekte' i 'denominacije', svaka sa svojim naglascima. Denominacije prvo postoje kao sekte. Kako se sekte razvijaju i izgrađuju, prerastaju u široke, globalne denominacije (npr. Metodistička crkva i Baptistička crkva, obje su se još dijelile). Ostale skupine, kao što su cowherdijanci i muggletonijanci, kršćanske sekte koje su iznikle u Engleskoj u 17. st., nikad nisu privukle više od nekoliko stotina sljedbenika i naposljetku su iščezle. U vodeće moderne protestantske pokrete spadaju: luterani, prezbiterijanci, anglikanci, metodisti, baptisti, pentekostalci i slobodne crkve.

Uz brojne razlike između različitih kršćanskih grana, glavna je razlika u odnosu na shvaćanje autoriteta.

■ Za Katoličku crkvu, kojoj je na čelu Papa, ljudski poglavar crkve (Krist je istinski poglavar), ključno je sljedeće: crkvena institucija, sakramenti, tradicija (tj. crkveno učenje i običaji, koji su baštinjeni) i Biblija.

■ Za istočno pravoslavlje, glavni su tradicija (prvenstveno vjerovanja i rukopisi ranocrkvenih teologa), liturgija i Biblija.

■ Iz već navedenih razloga, protestantizam pridaje mnogo veće značenje Bibliji, nego tradiciji a crkva nije strogo hijerarhijski organizirana.

■ Valja spomenuti, pentekostalce i karizmatike (danas imaju najveći priljev sljedbenika). Karizmatici prelaze okvire denominacije i, iako u suštini protestanti, mogu se naći i među rimokatolicima. Ta

vrsta kršćana, iako ustrajava na autoritetu Biblije, veliki naglasak stavlja na vjernikovo neposredno iskustvo Duha Svetog i fenomen čuda.

Kršćanstvo danas

S preko 2 milijarde kršćana (tj. preko 32% svjetskoga stanovništva), kršćanstvo je trenutno najveća svjetska religija. Iako je u opadanju na Zapadu, na druge dijelove svijeta se to ne odnosi. U prošlom se stoljeću počelo ubrzano širiti svijetom. Čudesan rast doživljava posebno u Africi i nekim dijelovima Azije i Latinske Amerike. Taj rast je znak da je došlo do veza s drugim religijama i kulturama, što je dovodilo do suprotstavljanja kršćanstvu, obraćenja na kršćanstvo ili usvajanja kršćanstva u domorodački sustav vjerovanja. Česta je bila i pojava novih domorodačkih religija ili novih sinkretističkih kršćanskih religija. Teško je zaobići činjenicu da u suvremenom svijetu ima mnogo oblika religija i duhovnih pokreta koje su kršćanske, proizašle iz kršćanstva ili su rezultat reakcije na širenje kršćanstva.

Kršćanske nove religije nisu, međutim, nova pojava. Povijest kršćanstva je prepuna novih religija, sekti i alternativnih duhovnih pokreta, od gnostičkog kršćanstva i montanizma u ranocrkvenom razdoblju, do katara (čisti) i husita u srednjem vijeku, pa do muggletonijanaca, southcotta, kvekera, ranterisa, irvingita, shakersa i Kristove braće. Neke su postale glavne grane kršćanske crkve, dok su druge, kao što su Crkva Isusa Krista Svetaca posljednjih dana (mormonizam), *Jehovini svjedoci i *Kršćanska znanost, postali veliki, diljem svijeta rašireni alternativni izrazi kršćanstva, iako neprihvaćeni od starijih crkava.

Nova crkva

Robert A. Gilbert

Nova crkva, ponekad zvana i Crkva Novog Jeruzalema (često, ali neispravno, i svedenborgizam), osnovana je u East Cheapu u Londonu 1787, kako bi ovjekovječila i zastupala nauk švedskog znanstvenika i vizionara, Emanuela Swedenborga (1688–1772). Swedenborg, pobožni svećenik, sin luteranskog biskupa, želio je da njegove ideje prihvati već postojeća crkva i nije namjeravao osnovati novo crkveno tijelo. Tvrdio je da se drugi Kristov dolazak zbije na nebesima 1757, a njegovi sljedbenici su osjećali da se to treba zrealiti u uspostavi nove crkve na zemlji.

U prvim godinama djelovanja, crkva je sporo rasla i prošla kroz raskol, što je, čini se, neminovno u svim crkvama koje nude nove doktrine, ali se u 20 godina učvrstila,

Pehr Kraft, Portret Emanuela Swedenborga

